

Editorial

Acest număr al Noii Reviste de Drepturile Omului are două teme principale: una privește colaboraționismul cu regimul comunist ca poliție politică, cealaltă, în formă implicită, doctrina CNCD în materia libertății de exprimare. Trei materiale au fost dedicate acestui subiect: hotărârea Curții de Apel București în cazul Nicolae Breban și recursul scriitorului, publicate în secțiunea a III-a, și un studiu menit să aducă la zi experiența consultării arhivelor, jurisprudența CNSAS și a curților competente, dezbaterile care au avut loc în cadru de mai strictă sau mai puțin strictă specialitate.

Actualul număr al NRDO reproduce două hotărâri ale Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD) pe care dorim să le analizăm: una l-a avut drept reclamat pe premierul Victor Ponta, iar cealaltă, pe senatorul Puiu Hașotti. Prin cele două hotărâri, CNCD finalizează o lungă perioadă de tatonări privind raportul dintre libertatea de exprimare și discriminarea prin atingerea adusă demnității umane. Putem vorbi, astăzi, despre o doctrină a CNCD asupra confruntării celor două principii. De reținut că textul Ordonanței Guvernului nr. 137/2000, revizuite, acordă discriminării prin forme de exprimare două pasaje distincte: art. 2 alin. (8) stabilește că „Prevederile prezentei ordonanțe nu pot fi interpretate în sensul restrângerii dreptului la libera exprimare, a dreptului la opinie și a dreptului la informație”, iar art. 15 tratează drept contravenții doar comportamentele „care au ca scop sau vizează” atingerea demnității – și nu și pe cele care au efecte asupra sentimentului de demnitate, produse fără intenție. Astfel, legea română distinge discriminarea prin manifestări considerate a aduce atingere demnității umane și actele discriminatorii de natura faptelor – respingerea la angajare, împiedicarea accesului în locuri publice etc. Având în vedere rolul libertății de exprimare în funcționarea democrației, protejarea ei în analiza faptelor de discriminare este firească.

În prima speță, Primul ministru Victor Ponta fusese reclamat pentru declarația că turismul având ca scop beneficii sociale este o situație specifică romilor și că delictele mărunte precum cerșetoria și furturile sunt făcute de romi.

Reclamația împotriva senatorului Puiu Hașotti privea susținerile conform cărora, deși nu are să le reproșeze nimic homosexualilor, el îi consideră niște oameni bolnavi, iar homosexualitatea este o stare nefirească, nenaturală.

Analizând cauzele, Colegiul director al CNCD a statuat necesitatea evaluării obiectivului urmărit de reclamat. *A dorit acesta să disemineze opinii antirome sau homofobe, ori a urmărit să informeze publicul asupra unui subiect de interes public? A făcut sau nu propagandă împotriva cetățenilor aparținând minorității?* Argumentul Colegiului director a fost că, întrucât dezbaterile publice contribuie la progresul unei societăți, chiar la demontarea stereotipurilor negative față de o minoritate, ele nu trebuie limitate decât atunci când conțin elemente de incitare la ură și violență.

Colegiul director al CNCD a mers chiar mai departe, invocând principiul „pericolului evident și prezent” (*clear and present danger*), produs de astfel de discursuri. Aceasta este doctrina Amendamentului I la Constituția Statelor Unite. Deși, desigur, doctrina americană nu poate asigura criteriul de fond al limitării exercițiului libertății de exprimare în democrațiile militante europene – cum este și România –, are totuși valoare de semnal pentru precauția

sporită a membrilor Colegiului director când se cere sancționarea „delictelor de limbaj”. Insistența cu care s-a repetat în cele două hotărâri ideea că una dintre principalele caracteristici ale democrației constă în posibilitatea oferită de a rezolva prin dialog problemele, chiar și atunci când acestea sunt extrem de dificile sau stânjenitoare, confirmă spiritul mai liberal în care au fost tratate cele două cazuri amintite.

În același timp, în fiecare caz, CNCD a luat distanță față de „ușurătatea” cu care importanți oameni politici au tratat subiectele delicate amintite. S-a amintit și necesitatea ca înalții demnitari să își aleagă forme adecvate de exprimare, să evite comentarii interpretabile care pot răspândi și conduce la creșterea intoleranței. Prin această atitudine, Colegiul director a pus în evidență și mai limpede diferența dintre ce este criticabil și ce este sancționabil în domeniul expresiei. Competența Colegiului director al CNCD nu este critica ideilor și formelor de exprimare, ci întrebarea dacă „într-o societate democratică se impune măsura limitării libertății de exprimare, în acest caz?”.

Doctrina actuală susține, luându-ne după hotărârile în cazurile Ponta-Hașotti, că limitarea libertății de exprimare în cazul discursurilor reclamate la CNCD este legitimă atunci când se face propagandă antiminoritară, se incită la ură și violență, se produce un pericol evident și iminent. Dacă discursul este motivat de interesul pentru dezbaterăa unei teme publice, fără intenții de natura celor enumerate anterior, libertatea de exprimare are precedență.

Unitatea hotărârilor în cauzele Ponta-Hașotti, a transformat aceste decizii într-o doctrină a CNCD privind interpretarea mesajelor discriminatorii. Se poate spune că la 3 iulie 2013, doctrina a fost stabilizată prin soluția dată de Colegiul director dosarului nr. 514/2013, deschis în urma reclamației depuse de mai multe organizații neguvernamentale împotriva președintelui Traian Basescu. La întâlnirea cu reprezentantele Clubului Femeilor de Afaceri din 18 iunie 2013, acesta declarase: „Cum Dumnezeu femeia romă poate ține cinci - șase copii, iar româncă nu poate? E adevărat, ea nu este manager, femeia romă (...). Trebuie să mergem în zona cealaltă. Poate maternitatea este una dintre misiunile fundamentale ale femeii, asta mi se pare mie”.

Președintele Traian Băsescu fusese reclamat anterior de mai multe ori și de fiecare dată fusese sancționat de către CNCD cu avertisment, deși plângerile ridicau obiecții de fond: manifestarea incriminată avusese loc într-un spațiu privat, cele spuse de domnia sa nu făceau decât să informeze opinia publică asupra poziției unor autorități străine etc. Se părea că domnul Traian Băsescu se lovește de mefiența Colegiului director al CNCD și de satisfacția membrilor acestuia de a-l sancționa, dar contextul a fost altul, chestiunile ridicate de noua lui declarație erau de aceeași natură și aveau soluții de același fel cu cele din cazurile între timp soluționate, privindu-i pe demnitarii Victor Ponta și Puiu Hașotti. La 3 iulie 2013, CNCD a fost consecvent cu practica recentă, calificând declarațiile președintelui ca încadrându-se între limitele libertății de exprimare, căci ele nu introduc niciun element de incitare, nu cauzează un „pericol evident și prezent” și chiar au permis, prin dezbaterăa publică generată, contracararea lor. Și de această dată, membrii Colegiului director au dezaprobat pozițiile publice ale reclamatului și au explicat de ce, cum au făcut-o și în cazul altor demnitari. Distincția dintre ce este criticabil și ce este sancționabil în domeniul expresiei a fost fundamentată.